

İnsanlığın Dönüşümü: Transhümanizm

Ahmet DAĞ, 10 Mayıs 2021

Röportaj: *M. Emin Vatansever, Mustafa Sami Özaydın*

<http://blog.ilem.org.tr/insanligin-donusumu-transhumanizm/>

Doç. Dr. Ahmet Dağ ile birlikte son zamanlarda üzerinde sıkça durulan transhümanizm konusunu; tarihsel, toplumsal, felsefi ve bilimsel veçhelerden ele alan bir röportaj gerçekleştirdik. Konuya ilişkin pek kıymetli fikirlerini bizlerle paylaştığı için kendisine teşekkür ediyoruz.

Muhammed Emin Vatansever: Hocam öncelikle neden transhümanizm ile ilgili çalışmalar yaptığınızdan ve bu konuya neden önem verdiğinizden bizlere kısaca bahsedebilir misiniz?

Ahmet Dağ: Batı düşüncesi ile uzun zamandır ilgileniyorum. Bu ilgim akademik anlamdan daha çok Baudrillard ile çerçevelenmiş bir ilgi. Özellikle yüksek lisans tez konum olan Baudrillard'ın, Batı düşüncesinin insana ve yaşanılan hayata yönelik müdahale edici tavrına yönelik eleştirel yaklaşımı, Batı düşüncesi üzerine düşünmemi ve yoğunlaşmamı sağladı. Doktora döneminde ise Teoman Duralı'nın *Çağdaş Küresel Medeniyet* kitabını okuyunca 17 ve 18. yüzyıldaki Batı düşüncesini kavrama ve daha iyi anlama bağlamında bir doktora tez konusu seçtim. Teoman Duralı'nın "Çağdaş İngiliz Yahudi Medeniyeti'nin mihenk noktası" olarak nitelendirdiği David Hume'u çalışma kararı verdim. Doktora tezimin adı "David Hume'da Din-Ahlak-Siyaset İlişkisinin Temellendirilmesi"dir.

David Hume bizde ıskalanan biridir. Hume genel olarak ya metafizikle ilişkilendirilerek çalışılır ya da din felsefesi veya epistemoloji bağlamında çalışılır. Ancak David Hume'un ahlak ve siyaset anlayışı üzerine fazla çalışma yapılmamıştır. Ben bu durumu aşmak istedim. Ticari kapitalizm-liberalizm bağlamında daha çok Adam Smith vurgusu yapılır. Oysa Hume, mevcut Batı uygarlığının oluşumunda etkin olan biridir. Doçentlik çalışması olarak "Hume veya Baudrillard dışında başka bir şey çalışmalıyım" diye düşündüm. Daha çok "Batı düşüncesinin geldiği nokta ya da nereye gideceği konusunda çalışmam gerekir" diye düşündüm. Yurtdışında -Arabistan'da- bulunduğumdan dolayı -her ne kadar internet olsa da- felsefe kaynakları ve tartışma zemininin kısıtlı olmasından dolayı meseleyle çok ilgilenemediğim, haberdar olmadığım bir süreç yaşadım. 2016'ın Şubat ayında ülkeye döndüğümde "Batı düşüncesinde

neler oluyor, muhakkak geldiği bir nokta vardır” şeklinde bir düşünce ile çok ilginç bir şekilde benim de farkında olmadığım transhümanizmi ülkede akademik olarak erken keşfettim. 2016 yılının ortaları ve sonlarına doğru transhümanizm denilen bir şeyi fark ettim.

Hem bölüm başkanımız hem de doktora tezimin danışmanı olan Sadık Türker hocam ile yaptığım konuşmalarda hocam bana “Batı’da posthümanizm, transhümanizm meseleleri tartışılıyor bunlara bak” dedi. Bu çalışmalara baktığımda çok sayıda şey gördüm. Fakat Baudrillard’ın eleştirdiği, Hume’un belirlediği Batı düşüncesinin bizzat teorik ve pratik karşılığının transhümanizmde olduğunu düşündüğüm için daha çok hümanizme bir eleştiri olan posthümanizmi değil, hümanizmi daha radikalleştirilen transhümanizmi çalışma gereği duydum ve okumalar yapmaya başladım. Transhümanizmin Batı düşüncesinin gelebileceği bir evre olduğunu düşünüyordum. O sırada da editörlüğünü Sadık Türker’in yaptığı *Felsefi Düşün* dergisi “Hümanizm” sayısı çıkardı. İlk makaleyi “Hümanizmin Radikalleşmesi Olarak Transhümanizm” adıyla 2017’in Eylül ayında yayınladım. Makalenin yazımı yaklaşık dört-beş ay sürdü. Batı düşüncesinde literatürün çok zengin olduğunu gördükten sonra konunun kitaba dönüşeceğini düşünerek makaleden bağımsız bir kitap çalışması yaptım. Özellikle Batı’nın mitolojik ve felsefi-Grek kökenlerine, Orta Çağ Hristiyanlık anlayışına ve dinine, Rönesans ve Aydınlanma dönemlerine gittim. Kitap çalışmasının yaklaşık yarısından biraz fazlası, Batı düşüncesindeki temellerine vurguda bulunarak transhümanizme bir giriş çalışması olan *Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü* kitabını yayımladım.

Daha sonraki çalışmaları yaparken bilinçli ve isabetli bir biçimde transhümanizmin teorik zeminle bağlantılı olarak uygulama sahalarındaki örnekleri üzerinde çalışmaya gayret ettim. Bu çalışmalar, makaleler ve tebliğler olarak yayımlandı. Transhümanizmin evrimci Neo-Darwinist yönüne, askerileşme sürecine, sinema ve romandaki varlığına, transgenderizm ve transhümanizm arasındaki bağa, Nietzsche ve transhümanizm arasındaki ilişkiye dikkat çektim. Bilinçli olarak tasarlanmış kitaba da dönüşebilmesini sağlayan, yaklaşık 2018’de yayınlanmaya başlayan ve 3 yıl içinde yapılan çalışmaları toplayarak *İnsansız Dünya: Transhümanizm* adıyla kitap olarak yayımladım.

Mustafa Sami Özaydın: Transhümanizm nedir hocam? Transhümanizm düşüncesini tarihi süreç içerisinde ele alırsak ortaya çıkışı ve gelişimi hakkında neler söyleyebilirsiniz? Transhümanizm, etimolojik olarak “trans” ve “hümanizm” kelimelerinden mürekkep bir kelimedir. Trans; “öteki” “sonraki” veya “geçiş” anlamında kullanılan bir ifadedir. Transhümanizmde kastedilen daha çok “geçiş” anlamıdır. Buradan hareketle transhuman, humandan posthumana geçişte ara bir varlıktır. Transhümanizm de hümanizmi aşan, daha çok onu

yoğunlaştıran, posthümanizme geçiş evresidir. Braidotti veya Ferrando'nun ifade ettiği posthümanizmde (post-humanism) kullanabiliriz. Çünkü hümanizme yönelik bir eleştiri içeren, özellikle insanı merkeze koyan anlayışı doğru bulmayan ve tüm türlerin içerisinde insanın bir tür olduğunu ifade eden, feminen hareketlerden hayvan haklarına kadar uzanan postmodern bir içerik taşıyan kavramdır. Ancak transhümanistlerin kullandığı posthümanizm, transhümanizmin kemalatını ifade eden bir kavramdır. Gelişimi itibarıyla transhümanizm, çok yönlü bir yapıdır. Şöyle ki dini-kültürel kodlara sahiptir, özellikle Hristiyanlık etkisi vardır. Çünkü orada tanrının insan olması durumu olduğu gibi insanın tanrılaşması durumu da söz konusudur. Mevcut seviyeden daha iyi bir seviyeye gelme durumu enkarnasyonda vardır. Meseleyi Tanrı'nın, İsa'nın bedeninde cisimleşmesi olarak algılıyoruz. Oysa İsa'nın dolayısıyla da insanın tanrılaşması olarak da okuyabiliriz. Bu anlamda enkarnasyon denilen özellikle Pavluscu yapının getirmiş olduğu durum, transhümanizmde insanın yetkin varlık olması, daha çok fiziksel, bilişsel ve biyolojik anlamda gelişimi kasteden üst bir varlık haline gelmesidir. Bir anlamda insanın tanrılaşması durumu olduğu itibarıyla transhümanizmin dini-kültürel kodlardan etkilendiğini söylenebilir. Yine Hristiyanlığın Âdem anlatımında -bizde olanın aksine- Adem'in ölümsüzlüğe ulaşma çabasına güçlü bir vurgu vardır. Bu iki zemin dışında dini zeminlerin ve etkilerin sayısını daha da arttırabiliriz.

Mitolojik etkiler de söz konusudur. Sümer-Gılgamış destanı, her ne kadar doğulu bir destan olarak görünse de Batı'nın kendisine mal ettiği bir destandır. Özellikle Enkidu'nun ölümsüzlük arayışı ile transhümanizmin ölümsüzlük vurgusu benzerdir. Prometheus'un tanrılardan ateş çalıp gücü elde etmesi bilgiye ulaşma çabası olarak yorumlanmıştır. Aynı zamanda yine üst varlık-tanrılaşma sürecine erişmesi -Sümer Destanı ve Prometheus anlatımı bağlamında- mitolojik etkiler olarak sayılabilir. Rönesans ve Aydınlanma'daki Hristiyan hümanizminin zamanla, özellikle Erasmus ve Luther üzerinden uygar hümanizm yapısı elde etmesi de üçüncü bir unsur olarak görülebilir. Bu açıdan teo-filozofik bir yönü olduğunu söyleyebileceğimiz transhümanizmin felsefi-bilimsel kökeni Bacon'da bulunmaktadır. Bacon, gnostik unsurları taşıyan bir fenomendir -ki Ernst Bloch bunu vurgular- Bacon'ın, "Süleyman'ın Evi" üzerinden yapmaya çalıştığı şey, aslında İsa'ya hazır bir dünya sunmaktır. Yani İsa gelecek ve mükemmel bir dünya ile karşılaşacaktır. Ernst Bloch, Bacon'ın tasarımının altında yatan etkenin İsa'nın yeniden gelmesine zemin hazırlamak olduğunu söyler. Alman bir felsefeci olan Bloch'un bu vurgusu hem Bacon'ı iyi tanıdığını hem de Batı düşünce geleneğini Hristiyanlık temelinde iyi anladığını gösteren bir örnektir. Bu anlamda transhümanizm, Bacon'cı bir tasarımdır.

Diğer bir husus; Newton, Galileo, Kepler gibi isimlerin özellikle süreçte çok büyük katkısı vardır. Bilhassa Newton'ın ve Kepler'in fizik-doğa anlayışını inşa edip, Galileo'nun bu fizik-doğa anlayışını içinde barındıran yaklaşımla astronomi anlayışını kesiştirmesi bağlamında daha mükemmel bir doğa tasavvuru inşa etme ve daha gelişmiş bir uygarlık türü elde etme amacı vardır. Bu kişiler, klasik Hristiyanlık teolojisinde var olan ilerlemeyi dönüştürüp, bilim ve felsefeyi, tarihsel ilerlemeci nosyona dönüştürmesinde etkin olan kişilerdir. Descartes, bu her iki bilim alanının çalışanlarının felsefesini dualite düzleminde birleştirip daha ileri taşıyan biridir. Bu hususlar, 18. yüzyıl Aydınlanma düşüncesine yol açmış bir zemindir. 17. yüzyıl, 18. yüzyıl aydınlanmasının bir temelidir ve bu anlayış 19. yüzyılda sanayileşmeye yani ürüne dönmüştür. Dolayısıyla kas gücünden makine gücüne geçilmiştir. 20. yüzyılın özellikle son çeyreğinde ve 2000'li yıllarda daha da hızlanan bu süreç, kas gücünden mekanik sürece dönmüştür. Zihin gücü ise yapay zekaya aktaran bir sürece dönmüştür. Var olan ve gelinen nokta, Batı düşüncesinin uğrak alanlarından biridir ancak son nokta değildir.

Transhümanizmi tarihin sonu olarak görenler var, eskatolojik bir anlam yüklüyorlar. *İnsansız Dünya* çalışmasında transhümanizmle eskatoloji arasında bir bağ kurdum. Ben transhümanizmi, ilerleme çizgisi içerisinde duraklardan bir durak olarak görüyorum. Bir sonraki süreçte de kendisini ilerleterek başka bir şeye taşıyacağını düşünüyorum. Bizde Batı düşüncesindeki postmodernizm ya da postyapısalcılık gibi kavramlarının tartışıldığı ve ölçüldüğü sonunda bir yere ulaşamadığı kanaatine varıldı ama durum böyle değil. Batı düşüncesi, kendi düşünce yapısında bunları tartışır, üzerine metinler üretir, gerekirse pratikler üretir ve daha sonra bunların ileri taşıyabileceği kısımlarını alır ve süreci daha da ileri taşır. Transhümanizm, süreci daha ileri taşımak adına ortaya koymuş olduğu bilimsel, kültürel, ideolojik bir harekettir. Kavramı 1957 yılında ilk Julian Huxley kullanmıştır. Daha sonraki süreçte özellikle 1990'lardan sonra sert bir ivme kazanıyor ve Covid-19 ile birlikte bu sürecin daha da derinleştiğini görüyoruz. Bu anlamda kök olarak da Darwin ve Freud gibi bilim insanlarının teorik alt yapısını oluşturması söz konusudur. Transhümanizmin alt yapısını 19. yüzyılda sanayileşme ve 20. yüzyılda teknolojikleşme, Darwinci ve Freudcu yapı oluşturur. Psikanalitik bakımından insan beyni ile ilişkilendirilen unsurlar köprü kurulmasını sağlar. Darwinci “doğal seleksiyon” bağlamında da kendi içerisinde öjenik unsur taşıyan bir harekettir.

Transhümanizm'in Toplumsal Açıdan Karşılığı

Muhammed Emin Vatansever: Sosyal tabaka bağlamında transhümanizm meselesine değinirsek tabakanın en üzerinde yer alanlar transhümanist bireyler olarak mı yer

alacaktır? Örnek verecek olursam, sizin kitabınızda transhümanizmi ele alan filmler arasında X-Men de yer alıyor. Ben bu filmi izlemiştım. Filmde Magneto diye bir karakter var ve bu karakter filmin bir sahnesinde insanlara “homo sapiensler, sizin devriniz bitti.” gibi bir ifade kullanıyor. Ben bu ifadeden şunu anlıyorum; kendisini üst bir varlık, muhatap aldığı insan türünü de aşağı varlık olarak konumlandırıyor. Bu durumu sosyal tabaka bağlamında değerlendirecek olursak transhümanist bireyler tabakanın en üzerinde mi yer alacak?

Kitapta X-Men’in transhümanist film kategorisinde yer alan bir film olduğuna işaret ettim. Bahsettiğiniz vurgu önemli, bu vurguyu Bostrom ve Harari de yapıyor. Yani İnsan 1.0’ın aşılıp geride kalanların ayıklanmaya tabi olacağı, bunun süper zekâ veya tekilleşme ile olacağı düşünülür. Tekillik denilen süreç gerçekleştirilmediğinde insanın, üretilmiş üst yapay zekalar tarafından tasfiyeye uğrayacağını dolayısıyla doğal seleksiyon gereği ortadan kaldırılacağını Nick Bostrom *Süper Zekâ* adlı kitabında vurgular. Harari de bu sınıfı, *gereksizler sınıfı* olarak nitelendiriyor. Belirli bir zaman sonra transhuman, yani zihni nanitler yoluyla biyolojisi (organları) daha güçlendirilmiş, tekillikle makine zihinle birleşmiş ve daha kuvvetli olanların homo ciberneticus ya da homo deus sürecine gireceğine diğerlerinin ise *gereksizler* haline geleceğini söylüyor. Şunları da söylüyor: Homo sapiens, neandertal’e “senin durumun ne olacak” diye sormadı, homo ciberneticus da homo sapiense “sizin durumunuz ne olacak” diye sormayacak. Belirli bir zaman sonra bu transhuman hale gelmemiş olanlar kendiliğinden, tıpkı neandertalin olmuş olduğu gibi tasfiye olacak ve ortadan kalkacaktır.

Bu anlamda transhuman denilen güçlendirilmiş insanlar vurgusu birçok bilimcide vardır. Bu bize biraz ütöpik gelebilir ama bana şu açıdan ütöpik gelmiyor: Bugün psikofarmakolojik güçlendirici ilaçlar var. Bu ilaçların sağlığa yönelik tehdit edici unsurları ya da yan etkileri tartışılıyor. Hem biyolojiyi yormamak ve onu daha güçlü tutarak ömür uzatmak için birtakım farklı ilaç türleriyle beslenme gibi şeyler yapılıyor. Ya da aniden duran veya arızalanan bir kalbe, böbreğe sahip olmak değil de daha biyonik bir kalbe sahip olmak konusunda bizim inanç yapımız ya da alışkanlıklarımız buna çok müsait olmayabilir. Fakat Batı kültürü içerisinde bizden daha farklı bir psikoloji var. Dolayısıyla bu psikolojinin etrafında farklı anlatım ve hikayelere muhatap olan bir birey olgusu var. Özellikle sinema üzerinden Netflix gibi platformlar üzerinden tasarılan bir kitleyle karşı karşıyayız. Bu kitlenin böyle bir şey tercih edebileceği üzerinde durmamız gerekir. Yani kendini makinaya bağlamak bizim çok ihtiyaç duyacağımız bir şey olmayabilir. Ya da biz mümin olarak şöyle düşünebiliriz: “Ya kardeşim Allah bize bir işitme frekans aralığı vermiş ve neden daha fazla şeyler duyup işiterek

kendimizi gereksiz şeylere muhatap edelim ki” Fakat *doğal seleksiyon* kavramını kendisi içinde kanıksamış ve güce vurguda bulunmuş bir uygarlık türüyle karşı karşıyayız.

Ayrıca Batı’da; Judeo, Greko ve Christo kökenler etkindir. Judeo yani Yahudilik bağlamında *ih-tiras* Batı düşüncesi ve kültüründe ciddi anlamda etkindir. Tanrıyla gürleşen peygamber tasavvurları vardır. Yani *ih-tiras* mühim bir şeydir ki bu *ih-tirasın* zirvesini, David Hume’da görürsünüz. *İhtiras* çok mühimdir hatta uygarlığın gelişimi için David Hume’da *ih-tiras* şarttır. Yani hırs, Batı’da hiçbir zaman olumsuzlanmaz. Greko-Roma’da sürekli güç güzellemesi ve güce vurguda bulunulur. Hristiyanlıkta etkin olan ise tutkudur. Yani sonunun ne olacağını gözetmeden ona tutkuyla bağlanmaktır. Bu üç unsur birleşince Batı kültürel kodlarında bahsedilen daha üst varlık olma çabası birilerine sahip olması birilerinin ise sahip olamaması esastır. Mesela iki ay önce Club House’da katıldığı bir saatlik tartışma programda Elon Musk’a şu soruldu: “Bu neuralink/tekillik teknolojisine herkes sahip olabilecek mi?” O da bu teknolojinin ciddi sermaye gerektiren bir şey olduğunu ve herkesin olamayacağını söyledi.

Birden dili öğrenen, hafızası çok diri olan, hiçbir şeyi unutmayan sürekli enformasyon yolunda beslenen bir zihne sahip olan varlık dolayısıyla artık bilgi ekonomik ve politiktir. 18. yüzyılla birlikte bilgi, ekonomik ve politik hale gelmiştir. Bundan dolayı daha çok enformasyona sahip olan, güçlü varlıktır. Bu durum belli bir zaman sonra sizin sormuş olduğunuz gibi belli bir has sınıfın çıkması gerektiği ve çıkacağı transhümanist vurguyu içerir.

İslam Ahlakı Etrafında Transhümanizmi Değerlendirmek

Mustafa Sami Özaydın: Gelişen teknolojiyle beraber psiko-farmakoloji, geç yaşlandırıcı terapiler, sinirsel arayüzler, gelişmiş bilgi-yöntem arayüzleri, hafıza arttırma ilaçları gibi çalışmaların sayısı artmaktadır. Bu çalışmaları insanlığın dönüşümü bağlamında düşündüğümüzde insanı fitratının dışına çıkarıldığını görebiliyoruz. Dolayısıyla tüm bunları ahlak kavramı etrafında konuşacak olursak transhümanizm çalışmalarını “İslam ahlakı” çerçevesinde nasıl sınırlandıracağız?

Biraz spekülatif bir şey söyleyeceğim. Bütün dengelerin kaybedildiği bütün ahlaki düzenlerin yok edildiği bir zeminde Müslüman olmanın pratik olarak çok karşılığının kalmadığını düşünüyorum. Yani öyle bir ortam meydana geldi ki mesela bahsettiğiniz fiziksel, biyolojik ve zihinsel açıdan daha güçlü olmaya yönelik çalışmalara Kur’an ve Peygamber, hiçbir zaman vurguda bulunmuyor. Diyelim ki savunma aracı olarak bazı önerilerde bulunuyor ama üstün gelmeye dair önerilerde bulunmuyor. *Ve en üstün olanınız takva sahibi olandır* (Hucurat, 13.) diyor. Batı düşüncesi ahlak ve kavramını izafileştirerek bu izafileştirmeyi -belli bir zaman

sonra- özellikle David Hume, J. S. Mill gibi kişiler üzerinden pragmaya bağladılar. Yani fayda üreten şey, iyidir. Fayda üretmiyorsa kötüdür noktasına bağladılar. İşte asıl problem burada başlıyor. Alternatif bir medeniyet olan İslam dininin mensupları olarak biz bu sürece eklemenecek miyiz? Yani bu çalışmaları yaparak bütün İslam'ın ahlak sistemini ya da dizgesini görmezden gelip daha güçlü insanı biz mi yapmak durumda mı kalacağız? Ya da gerek bitki ve hayvan gerekse insan üzerindeki genetik iyileştirme ve ıslah çalışmalarını biz mi yapmalıyız? şeklindeki bir soruya daha çok ben fıkhî düzlemde değil ahlaki düzlemde bakıyorum. İslam ahlakının şu soruyu soracağını söylüyorum: “Ey insanoğlu neden böyle bir şeye ihtiyacın var?”. Bu manada İslam'ın dinamikleri içerisinde ortaya koymuş olduğu ahlak anlayışıyla bu tür çalışmaların çok uyduğu düşünmüyorum. Fıkhi bağlamda ayrı bir konu olduğu için fıkıhçıların tartışması ve ne'liği üzerinde konuşmaları gerekiyor.

Transhümanistlerin ahlaka ilişkin yaklaşımlarına gelince özellikle CRISPR üzerinden genetik üzerinde yapılacak olan çalışmaların etik sorunu halledeceklerini düşünüyorlar. Yani insanlarda var olan kötülüğü doğuran genlerin tespit edilip ıslah edilmesiyle kötülüğü meydana getiren insanın artık olmayacağını düşünüyorlar. Genetik ıslah üzerinde bir çalışmayla etik sorunları sonlandırabileceklerine dair bir ümit taşıyorlar. Oysa son çalışmamda değindiğim gibi erdem ve değerle örülmüş Nietzsche'nin bize vaat ettiği insan tipi bile amaçlanmıyor. Transhümanizmin insan tipi, bana göre erdem ve değerle işi olmayan güç merkezli bir insan tipidir.

Muhammed Emin Vatansever: Neurelink gibi nörobilim alanlarını kapsayan teknolojik gelişmelerle beraber transhümanizm düşüncesi hızla yaygınlık kazanmaktadır. YZ ile keşilen bu gibi alanların ilerleyen dönemlerde küresel çapta durumu ne olur?

Tabi bu tekillik meselesidir. Şimdi burada daha çok biyoteknoloji ve enformasyon teknolojisi dolayısıyla bilişsel/cognitif bilimle de bağlantılı bir durum söz konusudur. Ve tekillik ve sanallık içerisinde insanın inşa edilip bu bağlama oturtulduğunda insanın sınırlarından kurtulacağına dair bir düşünce yani burada adeta siborg türü bir varlık vurgusu söz konusudur. Özellikle yapay genel zekâ (YGZ) meydana gelme durumunda insan zekasının geri kalacağına vurguda bulunulur. Bu durumun tekillikle aşılması gerektiğine inanılır. YZ'nin insanı aşması durumunda insanın köleleşmesi veya YZ tarafından tasfiye edilmesi durumu doğacaktır. Bu duruma yol açmamak için YGZ ile insanın birleşmesi gerekir ki böylelikle insan kendisini kurtarabilir ve siber teknolojiyle geleceğin parçası olabilir. 21. yüzyılın potansiyeli olan YZ'nin ortaya çıkışıyla ilişkili olan tekilliği gerçekleştirmek gerektiği iddia edilir. Çünkü teknolojide bir üstel büyüme var diyorlar. Bu üstel büyümeyi biz çok hissediyor durumda değiliz. Bu anlamda YGZ'ya dayanan tekillik vizyonu vardır. Teknolojik tekillikle insanın YGZ'ya

sahip olan robotlar veya makinalar seviyesine ya da onların üzerine çıkması hedefleniyor. Tekillik gerçekleşirse insan türünün ortadan kalkması tehlikesini engelleriz şeklinde yaklaşımları var. Haliyle bu durum transhümanizmde ütöpik bir manzara gibi görülür ama Elon Musk'un neuralink çalışmasıyla insan zihniyle makinanın birleşimi için verdiği tarih 2025'tir. R. Kurzweil 2030 kâmil evre için 2045 tarihlerini verir.

Tekilliği daha çok maddesel dünyada yer alan, biyolojik bir evrimle başlatıp insanın yönettiği teknolojik bir evrimle gelişen evrimsel bir süreç olarak görüyorlar. Buradaki tekillığe ilişkin olan vurgu yine 1. evrim sürecin aşaması olarak, YGZ'nin sürekli kendini üstel olarak devam ettirmesidir. Bu duruma karşı insanın bu biyolojik ve zihni sınırlarından kurtulması için evrimsel süreci geçmesi lazım. Bu evrimsel sürecin geçişinin en önemli basamağı, tekilliktir. Böylece insan biyolojik ve zihinsel sınırların üstesinden gelecek ve trilyonlarca kez -ki Kurzweil tarafından belirtilen rakamdır- daha zeki olacağı ve bu durumun insanlık için faydalı olacağı ifade ediliyor. Bu bağlamda tekillikle insanlar biyolojik olarak makinelere bağlanarak denetimli bir zekayla birleşimi olan yeni bir varlık aşamasında olacaktır. Aslında burada tekillik süreciyle eklemlenmiş olan bir insanın hâlâ insan kalması mümkün değildir. Önceki gibi düşünmeyecek, duygulanmayacak, davranmayacak ve ahlak zemini olmayacak yeni bir varlık türüyle karşı karşıya olacağız. Daha hızlı düşünen, daha yüksek kapasiteli bilgi seviyesine sahip olan ve üzerinde modifikasyon yapılmış süper zekaya sahip olan bir insandan bahsediyorlar. Bu anlamda böyle bir sürece geçildiğinde insan hâlâ insan mıdır? Bana göre insan hâlâ insan değildir, farklı bir insan türüdür.

Ayrıca bizde bu kişileri ütöpik ve fütürist olarak görme yaklaşımı var ve "hele yapsınlar da görelim" gibi bir mod içerisindeyiz. Ben daha çok "hele yapsınlar da görelim"den daha çok bir felsefeci olarak şimdiden bu yaklaşımları eleştiriye açmamız lazım diye düşünmüyorum. Mesela yirmi yıl önce -üniversite yıllarında eserleri çevrilmeye başlanmış olan- Habermas'ı okuyan biri olarak hep şunu düşünürdüm. "Habermas gibi bir filozof neden genetikle ilgileniyor?" Sonuçta Kıta Avrupa Felsefe geleneğinin bir parçası olan filozof, neden genetik çalışmalarla ilgileniyor? Yani ne yapacak gen mi değiştirecek, yeni bitki türleri mi üretecek ya bitki ve hayvan türlerinin içinde DNA veya RNA üzerinden değişime mi gidecek? Bana çok ilginç geliyordu. Oysa Habermas'nın bu konularla çalışarak ne kadar isabetli olduğunu Almanya'da yapılan gen-bilim çalışmaları üzerinden anlıyoruz. Doğruluğu tartışılır. Almanlar, bu konularda -genetik bilim çalışması, YZ çalışması vb.- ahlaki ilkeler üzerine basarak ilerleyen bir yapıya sahipler. Diğer devletler Güney Kore dahil bu ahlaki zemini oluşturabilmiş değillerdir. Benim dışarıdan gördüğüm kadarıyla böyle. Bu meselelerle siz ileride daha çok

ilgileneceksiniz, belki benim kanaatlerim yanılacak bilemiyorum. Almanya’da bu dengeyi kısmen Habermas tutuyor. Mesela Habermas gibi bir adamın ahlak zemini üzerinden vurguları olmasa ve bunları törpülemese millet olarak yapısı itibarıyla Almanlar ellerindeki mevcut moleküler biyoloji, biyoteknoloji, gen bilim çalışmaları, YZ çalışmaları üzerinden daha vahşi Hitlerlerini çıkartacak karaktere sahipler. Cermenli adamlar, güç eksenli adamlardır. Ancak ben Habermas’ın orada ciddi bir vazife gördüğünü bunu dizginlediğini düşünüyorum. Özellikle de *İnsan Doğasının Geleceği Üzerine* kitabını okuduğunuz zaman bu dizginlemeyi görebileceksiniz.

Tranhümanizm’in Bugünü ve Geleceği Üzerine Düşünmek

Mustafa Sami Özaydın: Hocam size göre 21. yüzyılda yaşayan insanlar için transhümanizm, insanlığın karşısında bir bela mı olacak yoksa bir fayda mı? Bela olacak ise bu teknolojik ve biyolojik gelişmelerin iyi yönlerini görmezden mi gelmeliyiz? Eğer görmezden gelmeyeceksek nasıl bir yol izlemeliyiz?

Bazen meseleye şöyle bakıyorum, diyorum ki: “Ahmet, kendi duygu durumunla ve şu ana kadar edinmiş olduğun dini-ahlaki formasyonla bakmayıp tamamıyla çağının ruhu bağlamında bak, bu meseleye dair iyi şeyler düşün” ama bu süreç hakkında bir türlü olumlu düşünemiyorum. Yine de yazdığım metinlerde büyük oranlarda nesnel olmaya çalıştım. Bazen kendimi tutamadığım noktalar da vardır. Ancak transhümanizm üzerine olan ilk çalışmam tam nesnel olmak için mücadele ettiğim bir çalışmaydı, ikinci çalışma kısmen yargılarda bulunduğum çalışmaydı. Transhümanizm, bir nevi aydınlanma yani ikinci aydınlanma olarak görülüyor. Birinci aydınlanmanın insanların “daha” eşit, özgürlükçü, müreffeh olacağı, sınırların kalkacağı vaatleri vardı. İnsanın hurafeden kurtulup akıl gücüyle özgürleşeceği inancını taşıyorlardı. İkinci aydınlanmada da benzeri vaatler var. Yani birincisinde hurafenin zincirlerinden kurtulacaksa transhümanizmde insan zihninin ve biyolojisinin zincirlerinden kurtulacak, daha eşitlikçi, daha özgürlükçü, daha müreffeh toplum olacak. Hatta Afrika’daki insanların bile çok işine yarayacak bir süreç olacağına dair transhümanistlerin ümit ve yaklaşımları vardır. Tabii ki alzheimer, down sendromu, otizm gibi engelleri ortadan kaldıracak biyoteknolojik veya kognitif/bilişsel bilim anlamında imkanlar olduğu söz konusu. Yani bunlar zor hastalıklardır. Hem kişinin kendi dünyasında hem de onun bakıcılığını yapan aileler için çok ağır hastalıklardır. Bu anlamda transhümanizm, kendisine çalışma alanı ya da kendisine imkân gördüğü çalışma alanlarının bu hastalıklarının tasfiye etme imkanları vardır.

Ancak burada benim sorun ettiğim (belki ön yargım) şey şu; 1. Batı düşüncesinin sağlıklı bir düşünce yapısı olduğunu düşünmüyorum. Yani olumsuzluklarına dair tarihte çok örneği verebileceğim problemler düşünce geleneğini olduğunu ve insanlığa ciddi anlamda yükler yüklediğini düşünüyorum. 2. olarak transhümanizm, neo-liberalizmle çok bağlantılı bir harekettir. Yani neo-liberalist ve neo-kapitalist hareket olarak görmemim nedeni, dijitalleşmenin siber teknoloji üzerinde kendisi yeni bir sanayileşme/endüstri 4.0'la ilişkilendirmiş olan bir süreç olmasıdır. Bunun doğrudan sermayeyle ilişkili olması sermayesiz olan ya da sermayesini inşa edememiş olan toplumlar için ciddi problemler getireceğini düşünüyorum. Muhakkak ki her şeyin zaafı olduğu gibi imkanları da vardır. Bu anlamda transhümanizm de zaafı olduğu gibi imkanları olan bir harekettir. Bu anlamda iyi yönlerini görmezden muhakkak ki gelmemeliyiz. Fakat getirdiği zaafı açısından problemlidir. Mesela transhümanistlerin en büyük iddiaları -zaten kendileri genel itibarıyla agnostik ve ateisttir- ilkin insanların inandığı tanrının belirlemiş olduğu kaderlerinden insanları kurtaracaklarıdır. Tanrının belirleniminden insanın kurtarılacağıdır. İkinci olarak da doğası gereği biyolojik olan insanı biyolojik sınırlarından kurtulabileceğidir... Fakat burada sermayeyle bağlantılı olması itibarıyla sermayenin eline teslim edilen bir insan tehlikesiyle karşı karşıyayız. Yani ne gibi neticede tanrı -inanışımıza göre- bir doğa vermiş bize? Bu doğa öyle ya da böyle uyumluluk çerçevesinde kendini ilerletiyor. Ya da bu tanrının vermediği kendi kendine edindiğim maddesel bir doğa da olsa bu tanrının ve biyolojisinden kurtarılmış olan insanı sermayeye teslim etmek ciddi anlamda problemlidir.

Bir diğer şey mesela Habermas: “Diyelim ki genetiği belirlenmiş olan bir çocuk edinmek istiyorsunuz, birtakım özellikler veriyorsunuz şu özelliklerde çocuk olacak ve bu belirleniyor, 1. anne ve babanın o belirlenimi ne kadar doğrudur? Şu anki belirlenim ihtiyaç doğrultusundandır 30-40 yıl sonra o belirlenim dediğimiz şey lüzumsuz bir hale gelse ya da problemlerli bir hale gelse ne olacak? 3. olarak da çocuk belli bir yaşı geçtikten sonra beni neden böyle bir özellik üzerinde sipariş verdiniz dediğinde ne diyeceksiniz?” tartışmasını yapıyor. Nitekim bunun tartışmasını yapan *Gattaca* filmi var. İzlemediyseniz ona bakabilirsiniz.

Ben bu tür belirlenimlerin ve insan üzerinde yapılan müdahalelerin çok sağlıklı ve doğru olduğunu düşünmüyorum. Tabii ki şu ana kadar hep teknolojinin imkanları da oldu zaafı da oldu, ama şu ana kadar insana çok dokunmadı. Hep insan dışında olanlara dokundu. Özellikle DNA ve RNA'nın 2012'de zannedersen haritası çıkarıldıktan sonra (Nobel ödülü de aldı) bu haritayı çıkararak ekipten olan birinin “bu ciddi anlamda riskler taşıyor, daha çok bunun kötü yönleri üzerinden uygulanmalarla karşılaşabiliriz” şeklinde bir demeci oldu. Özetle daha çok zaafı olabilen bir süreçle karşı karşıya kalabiliriz arkadaşlar.

Mustafa Sami Özaydın: YZ temelli uygulamaların gelişmesiyle beraber transhümanist olgu her geçen gün yaygınlık kazanıyor. Bir röportajınızda “insanlar huşuyu ibadette değil simülatif uygulamalarda arıyor” diyorsunuz. Sanal dünya ve insan arasındaki ilişki gelecekte insan psikolojisi üzerinde derin yaralar açması muhtemel midir?

Bazen bana takılırlar “Baudrillard şeyhin mi?” diye. Ben de “Baudrillard şeyhim olsa ne olur, evet şeyhim” derim. 1975’lerde Baudrillard, insanın sanal ve simülatif dünyada var olmanın hakiki var olma zannettiği tespitinde bulunmuştu. Dijitalleşme ve sanallaşmayla bağlantılı olarak insanlar, kendinin varlık alanının sanal alem olduğunu düşünebiliyor. Twitter’da birçok hesabı izleyen fakat 0 takipçisi olan, panoptikonvari kişilikler yani büyük panoptikon/lar var. Herkesi gören ama kimsenin onu görmediği bir metafordur panoptikon. Herkesi takip ediyor ama kimse onu takip edemiyor. Bu sanal alemde başka isimle, resimle ve kimlikle özgürce var olduğunu zanneden, istediği fikirleri söyleyen, istediği kişileri takip eden, istediği şeyleri beğenen, istediği şeyleri yazabilen “varlığını iliklerine kadar yaşayan” kişilikler var. Bu durum, akla Baudrillard’ı getiriyor. Yani imaj ya da gölge, sanal ya da simülasyon üzerinden var olmanın var olmak olduğunu zanneden insan kimliklerinden bahseden Baudrillard’ı getiriyor.

Netice itibarıyla bu sanallaşma tekillik üzerinden *arttırılmış gerçeklik* sürecine geçecek görünüyor. Tüm duygu değerlerini ve ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir zemin doğuracağı hatta insanın belli bir zaman sonra bu *arttırılmış gerçeklik* üzerinden insanın cinsel ihtiyaçlarının karşılanabileceğini iddia edilmektedir. Bundan sonraki süreçte ise cinsel hormonların yiteceği artık evlilik denen bir şeye ihtiyaç kalmayacağı öngörülmektedir. Tüm cinsel ihtiyaçların -tekillikle bağlantılı olarak- *arttırılmış gerçeklikle* sanalın içerisinde gerçekleştirilebileceği ifade ediliyor. Sanallaşma ya da sanal dünyada olmayı sanki hakiki dünyada var olmaktan daha önemli ve yeterli görece nesillerin var olacağı bir sürece gidiliyor. Özellikle Covid-19 süreci böyle bir süreç. Yani insanlar dostluk ya da birbirleriyle muhabbeti yitirdiler, nerdeyse her şeyi sanal üzerinden gerçekleştiriyorlar. Sanaldan biraz kopan insanlar, hemen ümitsiz oluyorlar. Yani Twitter, Instagram, Facebook ya da benzeri sosyal zeminde bir an görünmediklerinde, sanki varlık alanında yoklarmış gibi hissediyorlar. Kimse benden neden haberdar olmuyor ya da ben neden haberdar değilim diye kaygı duyuyorlar. Kısaca kendi içine dönmeyen, kendine bakamayan, kendiyle yüz yüze kalamayan bir insan gerçekliğine doğru gidiyoruz gibi geliyor. Özellikle gençler üzerinde bunun daha çok etkisine rastlamaktayız.

Muhammed Emin Vatanserver: Kitabınızda transhümanizm üzerine olan çalışmaların -akademik anlamda- Türkiye’de çok az olduğunu vurguluyorsunuz. Türkiye’de akademik olarak transhümanizm çalışmalarının gerekliliği hususunda neler söylemek istersiniz?

Söylediklerim bazen çok yanlış anlaşılıyor. Bütün bilimciler, felsefeciler, akademisyenler işi gücü bıraksın, transhümanizmle ilgilen sin falan gibi algılanıyor. Ben birkaç zeminde bunu söylüyorum, kitapta değil sadece. Hatta bir matematik hocası bana herkes bununla mı ilgile necek gibi bir şey söyledi. “Hayır, ben herkesin bununla ilgilenmesini istemiyorum, zaten gerek yok” dedim. Her alandan 2-3 kişi ilgilense yeterli olur. Ama yeni bir süreç olduğu için yeni yeni çalışmalar yapılıyor. Transhümanizmin kendine çalışma alanı olarak gördüğü bir çok alan var. Nano-teknoloji, genetik bilim, YZ çalışmaları, mimari özellikle akıllı şehirler, akıllı nesnelere internetine bağlı olan akıllı binalar ve otomobiller hatta uzay maden mühendisliği ve uzayda koloni oluşturma çalışma alanları gibi. Yoğun çalışmalarla karşı karşıya kalacağız. Haliyle bu interdisipliner çalışmaları doğuracak. Bu bağlamda ben bundan sonraki süreçte çalışmaların artacağını düşünüyorum. Şu an farklı disiplinlerden bizzat bu konuya kafa yoracağını söyleyen kişiler bana da ulaşıyor.

Farklı çalışma alanlarında çalışmaların zamanla yapılacağını düşünüyorum. Bu neyi kazandırır? Şunu kazandırır; postmodernizmi doğru anlayamama durumunun transhümanizmin başına gelmesini engeller ve akademik olarak bu mevzuyla ilgilenmeyi doğurur. Postmodernizm akademi dünyasında hocalar arasında ciddi bir ilgi görmedi. İlginç bir şekilde öğrenciler çalıştı hocalar bilmedi. Ben bunu Baudrillard çalışmasında yaşadım. Birlikte çalıştığım hoca, Baudrillard’ın ismini duymamıştı, bilmiyordu. Postmodernizm, postyapısalcılık meselelerini gençler çalıştı. Ama hocaları bunların ne olduğunu bilmediği tezleri yönettiler. Bu konuda yüksek lisans çalışmaları daha fazlaydı doktora çok azdı. Bu durum postyapısalcılığın ya da postmodernizmin Türkiye’de doğru anlaşılmasını doğurdu. Haliyle bugün felsefe alanında posthümanizm üzerine kimse bir şey yazıp çizemiyor Türkiye’de çok nadir çalışma var. Posthümanizm üzerine tek Türkçe telif kitap İngiliz Dili ve Edebiyatı Doç. Dr. Başak Ağın’a ait. Oysa akademideki felsefe hocaları neden çalışmadılar. Çünkü postmodernizm veya postyapısalcılığa vakıf olamadıkları ve posthümanizm hakkında çok şey bilmiyorlar ve tartışmıyorlar.

Bu nedenle bu yeni süreçte transhümanizmin ve posthümanizmin ne olduğunu bilen ve uzun yıllar çalışan hoca olacak kişilerin yetişmesi gerekir. Batı’da akademide felsefe bölümlerinde mesela İngiltere’de bu transhümanizm bağlamında çalışma yapan dört ya da beş kişi var. Keza Amerika’daki transhümanistlerden hiç bahsetmeyeceğim. Türkiye’de bu konuda çalışacak çok fazla sayıya ihtiyaç yok. Sadece belli alanlarda 1-2 kişinin bu alanlarda çalışması bizim sürece yabancılaşmamızı engeller ve süreci tanımamızı sağlar.

Mustafa Sami Özaydın: Son sorumuz. Genç arkadaşlara tavsiyeniz neler olur hocam bu süreçte?

Öncelikle şunu tavsiye ederim; gençler kendi kültürel kodlarını ve kendi dinamiklerini çok iyi bilmeliler. Bu olmadığı takdirde, düşünür de bilim adamı da olamazlar. Bunu tecrübe edilmiş mutlak bir yargı olarak söyleyeyim. Bu durumu, Türkiye'nin üstün zekalı öğrencileri ile çalıştığım bir kurumda gördüm. Kendi kültürel kodlarınızı, medeniyet dinamiklerinizi kavrayamadığınız takdirde özgün bir düşün-bilim insanı olamazsınız. Orada da bu tavsiyede bulunmama rağmen, onlar tersine kendi kültürel kodlarında ne varsa gereksiz gördüler. Sanıyorum ki bu çocuklar şu an 30 yaşlarına vardılar ve ben bu isimleri akademide ve fikir alanında işitmedim, oysa çok üstün zekalı çocuklardı. İleri de ne olur bilmiyorum. Ama şunu biliyorum ki "buralı" düşün-bilim insanı olamayacaklarını söyleyebilirim.

İkinci önerim; çok çalışmak. Bıkmadan, usanmadan, çevresinde olup bitenlerden ümitsizliğe kapılmadan, her ne olursa olsun çalışmak. Sürekli okuyarak, yazarak ilerlemek.

Üçüncü önerim; sanal ve dijital dünyadan kaçınmak. Haberdar olmayın demiyorum ama bunlar ile zamanını çok harcamadan yaşamalılar. Mesafe koymaktan bahsediyorum.

Dördüncü önerim; Vefakâr olmak. Vefa duygusu yok ise ne öğrenmiş olduğu ilimin ona vereceği bir şey, ne de öğreticisi hocasının ona vereceği bir şey olmaz.

Bir diğer unsur olarak da dilleri öğrenmek. Yabancı dilleri öğrenmek için kendi dili olan Türkçeyi çok iyi kavraması gerekiyor. Bunun yolu da okumaktan geçiyor. Özellikle Türkçede yazılmış nitelikli metinler okumak gerekiyor. Önce kendi dilini ardından yabancı dilleri öğrenmeleri gerekiyor. En az Doğu'dan bir dil, Batı'dan bir dil öğrenmek gerekiyor.

Bunun yanında, benim esas olarak kendimde de inşa etmeye çalıştığım şeyler de olan iyi bir kul, iyi bir evlat ve topluma iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olma çabası içinde olmalılar. Bunlar olmadığı takdirde bilgi ve ilim dünyasında var olmanın çok mümkün olmadığını düşünüyorum. En son amaçladıkları şey, para kazanmak olmalıdır. Tüm bu çabalar neticede bir yol ile ona da götürür. Kendimi bu nasihatleri yapacak durumda da seviyede de görmüyorum ama gençler için bunların önemli olduğunu düşünüyorum. Özellikle kendi toplumuna yabancılaşmamaları gerekiyor. Çünkü kökleri ile ilişki kuramayan bir insanın topluma vereceği çok bir şey olmayacaktır. Teoman Duralı'nın Bülent Ecevit Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşma var buna dair, muhakkak dinleyin.